
**TARIXDA JANGCHILARNING AXLOQIY-RUHIY TA'LIM-TARBIYA
TIZIMI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10404105>

Xaitov Xusan Kodirovich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari

Akademiyasi fakultet boshlig'i

E-mail:xaitov@xusan.uz

ANNOTATSIYA

ushbu makolada tarixda jangchilarning axloqiy-ruhiy talim-tarbiya tizimi haqida jahon sivilizatsiyasida o'z izini qoldirgan olimlar va sarkardalarning tomonidan bildirilgan munosabatlari batafsil yoritilgan.

Kalit suzlar

tarix, harbiy, zhangchi, tadqiqot, talim-tarbiya, ahlok, strategiya, faylasuf, sarkarda.

АННОТАЦИЯ

В данной статье подробно описаны отношения ученых и полководцев, оставивших свой след в мировой цивилизации, о системе нравственно-духовного воспитания воинов в истории.

Ключевые слова

история, военное дело, воин, исследования, образование, мораль, стратегия, философ, полководец.

ABSTRACT

This article describes in detail the relationship between scientists and generals who left their mark on world civilization, and the system of moral and spiritual education of warriors in history.

Key words

history, military affairs, warrior, research, education, morality, strategy, philosopher, commander.

Tarixdan ma'lumki, jangchilarning axloqiy-ruhiy sifatlariga hattoki antik davr faylasuflari ham qiziqishgan va unga o'z munosabatlarini bildirishgan. Jumladan, Demokrit, Aristotel, Platon, Plutarx, Evripid, Fukidid va boshqalar. Aynan axloqiy-ruhiy omildan oqilona foydalanish, jangni muvaffaqiyatli o'tishini va g'alabaga

erishishni belgilab beradi va kam sonli armiya o'zidan afzallikka ega bo'lgan qo'shin ustidan g'alaba qozonadi – deb hisoblashgan.

Masalan, Platon yaxshi askar harakatchan, jangovar qurolini a'lo darajada ishlata olishi, jangda g'olib bo'lishi uchun kurasha olishi, keng dunyoqarashga ega bo'lishi lozimligini ta'kidlagan. Faylasuf va lashkarboshi Ksenofontning fikriga ko'ra, ideal jangchi ideal ta'lim-tarbiya tizimida shakllanadi.

Shuningdek, axloqiy-ruhiy tayyorgarlikning ajralmas tarkibiy qismi bo'lgan axloq tushunchasini ko'plab atoqli alloma va arboblardan Imom

Shuningdek, axloqiy-ruhiy tayyorgarlik muammolarini hal qilishda rus sarkardasi A.Suvorovning ishlari ahamiyatga molik. U harbiya tarbiya tizimida asosiy omil jangchi-odam tushunchasini juda to'g'ri qo'llagan. Xususan, u shunday deydi, "Askar – miltiq texnikasiday oddiy mexanizm emas, odamdir. Bilimsiz askar bilan hech qanday yutuqqa erishib bo'lmaydi". Tashubbuskorlik, fahmlilik, topqirlik, jangda oqilona harakt qilish, har bir askar o'z manyovrini bilishi, do'stlik, o'zaro yordam, o'zing o'lsang ham do'stingga yordam qil, askar to'g'risida qayg'urish, uning inosiy qadr-qimmatini hurmat qilish – A.Suvorovning askarni axloqiy va ruhiy jihatdan tarbiyalash bo'yicha yondashuvini tashkil qilgan.

Ushbu yo'nalishda yapon samuraylarining yuksak axloqiy-ruhiy sifatleri eslab o'tilmasa to'g'ri bo'lmaydi, aslida, yapon jangchilarining jangovar ruhiga Busido (Jangchi yo'li) kodeksi katta ta'sir ko'rsatadi. Unda buddizm, sinoizm, Konfutsiy va Men-tszyi tamoyillari birlashtirilgan. Aynan shu sababli, Busido postulatlarining aksariyat qismi jangda fidokorlikka asoslangandir. Misol uchun: "Urushda samurayning sadoqati, agar vazifa talab qilingan bo'lsa, dushman o'qlari va nayzalariga borishdan qo'rqmasdan, o'z hayotini qurbon qilishdir".

Ammo, Amir Temurga harbiy strategiyada axloqiy-ruhiy omildan mohirlik bilan foydalanish bo'yicha yetadigani bo'lmagan. Soxibqiron "Kuch bilan birni, aql va qat'iyat bilan mingni yengish mumkin", deb aytgan.³

Tarixiy ma'lumotlar shuni ko'rsatmoqdaki, Temur o'zining armiyasidagi qat'iy intizomni ushlab turish natijasida yuksak g'alabalarga erishgan. U jangchilarining jangovar ruhiga katta e'tibor bergan, qo'shinlari tayyorgarligi tizimida turli xil og'ir psixologik va uzoq safar usullarini qo'llagan. Shuningdek, o'z qo'shinlarida axloqiy-ruhiy tayyorgarlikni tashkillashtirishda kurash tushish, ov qilish, ot choptirish,

son jihatdan dushmanga nisbatan bir necha bor oshiriladigan axloqiy-ruhiy tarbiya bilan chambarchas bog'liqdir, ularni bir-biridan ajratib bo'lmaydi, aks holda samarasi nolga teng bo'ladi.

Ushbu tayyorgarlik qo'shinlarni tayyorlashning qiyin, muhim va eng yuqori darajasi hisoblanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Аристотель. Полное собрание сочинений. Книжиздат, М-1978.
2. Плутарх. Собрание сочинений. М.: 1984. С. 42-46.
3. Платон. Собрание сочинений. М-1994. С. 256.
4. Всемирная история войн. - Минск: «Харвест», 2004. С. 352 - 359.
5. А.Суворов Наука Побеждать. <http://www>.
6. С.Александр. У какой армии самый высокий боевой дух.svpressa.ru.